

**ВЫТВОРЧЫЯ КАНФЛІКТЫ НА ПРАМЫСЛОВЫХ ПРАДПРЫЕМСТВАХ БССР
У 1956–1970 гг., СПОСАБЫ ІХ УРЭГУЛЯВАННЯ І ЎПЛЫЎ
НА КАДРАВУЮ ПАЛІТЫКУ**

Агееў А. Р. (Установа адукацыі “Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова”,
кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін)

Анатацыя. У дакладзе разглядаецца ўплыў вытворчых канфліктаў на прамысловых прадпрыемствах БССР, у тым ліку забастовак, у канцы 1950–60-х гг. на кадровую палітыку. Паказваецца пільная ўвага партыйных органаў да падобных канфліктаў, характэрныя арганізацыйныя вывады, рапэнні па разрапэнні выяўленых праблем.

Рашэнні партыйных органаў другой паловы 1950-х гадоў стварылі ўмовы для дэмакратызацыі павесяцку, але рабочыя кадры імі скарысталіся нечаканым спосабам: павялічылася колькасць скаргаў, выступленняў, хваляванняў і нават забастовак на прадпрыемствах рэспублікі. Вытворчыя канфлікты сталі адным з важных фактараў, які меў істотнае значэнне для павышэння ўвагі партыйных і гаспадарчых органаў кіравання да кадровай палітыкі ў прамысловасці ў канцы 1950–1960-х гг.

За перыяд 1956–1965 гг. на тэрыторыі БССР намі выяўлена больш за 60 прыкладаў адмовы рабочых ад працы. Большая палова стачак здарылася ў найбуйнейшым прамысловым цэнтры БССР – г. Мінску. Амаль усе забастоўкі мелі лакальны характар, цягнуліся менш трох сутак. Прычым ёсць усе падставы меркаваць, што ў сапраўднасці колькасць такіх выпадкаў была значна вышэйшай, бо пры магчымасці факты стачак на прадпрыемствах усяляк прыхоўваліся, прымяншаліся іх памеры. У Магілёўскай і Віцебскай абласцях намі зафіксавана ў кожнай у 1956–1965 гг. па пятай частцы агульнарэспубліканскіх фактаў адмовы рабочых ад працы. У Гомельскай вобласці – усяго пяць падобных выступленняў рабочых. Затое ў Гомелі адбылося найбуйнейшае выступленне: 1 ліпеня 1957 г. тры смены не працаваў галоўны канвеер аднаго з буйнейшых прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі – завода “Гомсельмаш” [1, с. 25–27]. На прадпрыемствах Магілёва па нашых падліках рабочыя за 1956–1970 гг. як мінімум 10 разоў адмаўляліся ад працы. Для прыкладу: рабочыя Бабруйска прыпынялі працу і выстаўлялі свае патрабаванні восем разоў, Крычава – тры разы [2, с. 173–174]. Прычыны стачак былі: сацыяльная несправядлівасць пры размеркаванні прэміяльных фондаў, змены нормаў нармавання на прадпрыемствах, цяжкія, у тым ліку санітарна-гігіенічныя, умовы працы і г. д.

Выпадкі адмовы ад працы рабочых разбіраліся на самых высокіх рэгіянальных узроўнях кіравання. Часам праяўлялася звышаператыўнасць у разборы такіх фактаў. Так, калі ў ткацкім цэху Віцебскай шаўкаткацкай фабрыкі 13 і 14 красавіка 1959 г. быў дапушчаны “зрыў работы”, то ў гэты ж дзень, 14 красавіка, пытанне “Аб недахопах пры пераглядзе норм выпрацоўкі на шаўкаткацкай фабрыцы” разглядалася на Бюро абкама партыі [4, арк. 135–137].

У пастановах партыйных, дзяржаўных, прафсаюзных органаў кіравання па выніках разгляду фактаў прыпынення рабочымі працы ўсяляк падкрэслівалася, што прычына забастовак – канкрэтныя памылкі непасрэдных кіраўнікоў прадпрыемстваў, слабая кадрова і грамадска-палітычная работа, а не сістэмныя і сацыяльна-эканамічныя фактары. Кіраўнікі прадпрыемстваў, дзе адбываліся канфлікты, як правіла, мелі адносна лёгкія пакаранні па партыйнай лініі, кіраўнікі партыйных і прафсаюзных арганізацый прадпрыемстваў таксама атрымоўвалі спагнанні, праца ўсіх кіраўнікоў прадпрыемстваў ставілася пад пільны кантроль партыйных органаў на гарадскім і абласным узроўнях.

Некалькі ўзрасла актыўнасць работнікаў у барацьбе за свае правы і ў дзейнасці прафсаюзных арганізацый. У канцы 1950-х гг. павялічылася колькасць выпадкаў, калі прафсаюзныя камітэты, адстойваючы правы членаў прафсаюзаў, уступалі ў канфлікт з адміністрацыямі і нават партыйнымі камітэтамі асобных заводаў, прадпрыемстваў рэспублікі. Так, напрыканцы 1956 г. канфлікт паміж дырэкцыяй і партыйнай арганізацыяй з аднаго боку і прафсаюзным камітэтам торфапрадпрыемства “Асінторф” з другога выйшаў на ўзровень Віцебскага абкама КПБ. Выявілася, што старшыня прафсаюзага камітэта быў абраны на новы тэрмін насуперак рэкамендацыі мясцовага партыйнага бюро [3, арк. 137–141].

Падобных выпадкаў супрацьстаяння рабочых і камітэта прафсаюзаў – адміністрацыі і партыйнай арганізацыі, правядзенне сапраўдных канкурэнтных выбараў у прафсаюзныя камітэты ў савецкіх умовах зафіксавана небагата. Іх колькасць павялічылася пасля XX з’езда КПСС. Але ўвогуле праца завадскіх камітэтаў прафсаюза па абароне правоў працоўных была неэфектыўнай.

Паступовае памяншэнне страху сталінскіх рэпрэсій прывяла да павялічэння выпадкаў злоўжывання службовым становішчам кіраўніцтва шэрагу прадпрыемстваў рэспублікі. Ва ўмовах слабага грамадскага кантролю праблема набыла агульнарэспубліканскі характар. Гэтыя пытанні практычна не абмяркоўваліся на сходах калектываў, вытворчых нарадах. Нягледзячы на тое, што ў сярэдзіне 1950-х гг. былі зацверджаны новыя палажэнні аб прэміраванні, размеркаванні жылля, а фонд дырэктара з 1955 г. стаў фундам прадпрыемства, звычка адзінаасобна рашаць гэтыя пытанні яшчэ доўгія гады вызначала стыль паводзін многіх кіраўнікоў прамысловых прадпрыемстваў.

На большасці заводаў і фабрык у другой палове 1950-х гг. укаранілася практыка непарпарцыянальнага выдаткоўвання сродкаў, прадугледжаных па смеце на прэміраванне і аказанне матэрыяльнай дапамогі работнікам. Нават памеры матэрыяльнай дапамогі, якая ў першую чаргу прызначалася малазабяспечаным работнікам, вызначаліся найчасцей у залежнасці ад пасады асобы. Правы рабочых і “нізавых” служачых у той ці іншай ступені ўшчамляліся. ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР у жніўні 1959 г. вымушаны былі прыняць спецыяльную пастанову “Аб мерапрыемствах па рашучаму навадзенню парадку ў прэміраванні кіраўнікоў, інжынерна-тэхнічных работнікаў і служачых, якія заняты ў народнай гаспадарцы БССР”. Ушчамленне правоў рабочых на прадпрыемствах было хутчэй сістэмай, чым асобнымі выпадкамі.

У той жа час кіраўніцтва прадпрыемстваў, у першую чаргу наменклатурныя работнікі, мелі неазаслужаныя з пункту гледжання савецкай маралі прывілеі. Выкананне пастановы прывяло да зніжэння фактаў відавочных парушэнняў палажэння аб прэміраванні, але савецкая сацыяльная справядлівасць парушалася і надалей. Аналагічныя праблемы склаліся з размеркаваннем кватэр на прадпрыемствах. На многіх прадпрыемствах спісы чаргавікоў не складаліся, размеркаванне кватэр нярэдка адбывалася “за зачыненымі дзвярыма”, без удзелу заўкамаў. Прынятыя на фактах выяўленых парушэнняў пастановы фактычна не палепшылі сітуацыю. Кантроль заўкамаў заставаўся малаэфектыўным.

Барацьба работнікаў за свае правы, у тым ліку забастоўкі рабочых на прадпрыемствах БССР, сталі адным з важных непрадбачных фактараў, які меў істотнае значэнне для павышэння ўвагі партыйных і гаспадарчых органаў кіравання да сацыяльных пытанняў і кадровай палітыкі ў прамысловасці ў сярэдзіне 1950–60-х гг. Але бюракратычная сістэма кіравання і гаспадарання паказала сваю няздольнасць дабіцца здзяйснення на практыцы абвешчаных нормаў сацыяльнай справядлівасці.

Літаратура

1. Агеев, А. Г. Бастовали ли рабочие до перестройки? / А. Г. Агеев // Человек и экономика. – 1991. – № 5. – С. 25–27.
2. Агееў, А. Р. Паслясталінскія забастоўкі савецкіх рабочых у Магілёве і кадравая палітыка КПБ / А. Р. Агееў // Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць : зборнік навуковых прац удзельнікаў X Міжнар. навук. канф., 25–26 мая 2017 г., г. Магілёў / уклад. А. М. Бацёкоў, І. А. Пушкін. – Магілёў : МДУХ, 2017. – С. 173–174.
3. Пратакол № 29 пасяджэння Бюро Віцебскага абкама КПБ ад 26 снежня 1956 г. пытанне “Аб сур’ёзных недахопах у рабоце дырэкцыі, партыйнага бюро і прафсаюзнага камітэта торфапрадпрыемства “Асінторф” // ДАВіц. – Фонд 1-п. – Воп. 4. – Спр. 600. – Арк. 137–141.
4. Пратакол № 32 пасяджэння Бюро Віцебскага абкама КПБ ад 14 красавіка 1959 г. Пытанне “Аб недахопах пры пераглядзе норм выпрацоўкі на шаўкаткацкай фабрыцы” // ДАВіц. – Фонд 1-п. Воп. 5. Спр. 24. Арк. 135–137.